

مشکلات موجود بر سر راه ترجمه قرآن کریم به زبان بلغاری*

دکتر محمد ربیع سلامة

ترجمه: یعقوب جعفری

خداوند در قرآن کریم می‌فرماید: «وانزلنا الیک الذکر لتبیین للناس ما نزل الیهیم» (نحل/ ۴۴) [و ما قرآن را بر تو نازل کردیم تا آنچه را که به سوی مردم نازل شده برای آنان بیان کنی]. این آیه خطاب به پیامبر خدا (ص) نازل شد در حالی که قرآن کریم به زبان عربی بود. خداوند می‌فرماید: «انزلناه قرآناً عربیاً لعلکم تعقلون» (یوسف / ۲). [همانا ما قرآن را به زبان عربی نازل کردیم، باشد که خرد ورزید]. اینک این پرسش مطرح می‌شود که تکلیف مسلمانان غیر عرب - چه مسلمانان امروز و چه مسلمانانی که هزار و چهارصد سال پیش از این بودند - چه بوده و چیست؟ چه کسی می‌دانست روزی خواهد آمد که معانی قرآن کریم به همه این زبانها ترجمه خواهد شد؟ اساساً برخی از این زبانها در آن زمان وجود نداشت که از جمله آنها می‌توان زبان بلغاری را یاد کرد که خداوند خواست قرآن به این زبان هم ترجمه شود. توفیق الهی شامل حال ما شد و ما توانستیم در سال ۱۹۹۳ برای نخستین بار معانی قرآن کریم را به زبان بلغاری ترجمه کنیم، و اکنون مایه بسی خوشوقتی است که می‌بینیم این ترجمه، مرجعی برای هزاران خانواده مسلمان شده که از سرچشمه آن سیراب می‌شوند و راه حق و هدایت برای آنان روشن می‌گردد.

* این مقاله در سال ۱۴۱۹ ق برابر با ۱۹۹۸ م، در سمیناری که در دانشگاه آل‌البیت برگزار شد به زبان عربی ارائه گردیده است که ترجمه آن در این شماره در اختیار خوانندگان گرامی قرار می‌گیرد.

مشکلات موجود بر سر راه ترجمه قرآن کریم... ۹۷ □

آنچه مایه خوشحالی بیشتر است این است که ما این اهتمام و استقبال فراوان را نه تنها از برادران مسلمان خود مشاهده می‌کنیم، بلکه از غیر مسلمانان نیز کسانی که خواستار آشنایی با دین حنیف ما و محتوای قرآن کریم هستند از آن استقبال کرده‌اند.

به همین جهت بود که نسخه‌های چاپ اول آن به سرعت تمام شد و ما اقدام به چاپ مجدد آن کردیم و در آن راهنماییها و پیشنهادها و انتقادهایی را که از سوی خوانندگان محترم رسیده بود، مورد توجه قرار دادیم.

پیش از انتشار چاپ اول این ترجمه در سال ۱۹۹۳،

ترجمه قابل اعتمادی از قرآن کریم به زبان بلغاری وجود

نداشت و فقط نوشته‌هایی در اشاره به بعضی از معانی

قرآن موجود بود و اصولاً تا این تاریخ ترجمه کاملی از

قرآن وجود نداشت، و به همین جهت بود که اگر کسی

برای اولین بار و به عنوان نخستین تجربه اقدام به این کار

می‌کرد با دشواریهایی روبه‌رو می‌شد که به چند مورد آن

اشاره می‌شود:

نخست اینکه زبان قرآن عربی است که از غنی‌ترین و قدیمی‌ترین زبانهای زنده دنیاست و

این سبب شده است که انتقال دقیق آن به زبان دیگر دشوار باشد. مثلاً در زبان عربی گاه یک

واژه دارای معانی متعدد است و یا برای یک مفهوم چند اسم وضع شده است، مانند: قارعه،

حاقه، طامه، غاشیه و جز اینها، در حالی که در زبانهای دیگر معادلهایی برای این الفاظ یافت

نمی‌شود.

اگر این واژه‌ها صرفاً معنای لغوی آنها ترجمه شود به کلی از معنای مطلوب دور می‌شود، به

خصوص در زبان بلغاری که زبانی جدید و فقیر و آمیزه‌ای از چند زبان است. بنابراین،

رسیدن به مفهوم دقیق گاهی بسیار دشوار می‌شود و بحث و تحقیق و دقت نظر بسیاری را

طلب می‌کند.

دوم اینکه، پیش از این، ترجمه‌ای از قرآن کریم به زبان بلغاری وجود نداشته تا مبنای کار

مترجم در تحقیق بعضی از معانی قرآنی باشد. اساساً تلاوت قرآن و یادگرفتن زبان عربی

حدود یک قرن ممنوع بود و این امر سبب شد که فرهنگ دینی و به خصوص کتابهای اسلامی

در دسترس نباشد، بلکه حتی داشتن این گونه کتابها جرم بود و دارنده آن مجازات می شد. ولی پیش از آن، ترجمه‌هایی به زبان ترکی وجود داشت و آن فقط برای بلغاریه‌هایی سودمند بود که ریشه ترکی داشتند و به این زبان سخن می گفتند. به همین جهت، نبودن کتابهای دینی اسلامی به زبان بلغاری مشکل بزرگی بر سر راه ترجمه قرآن کریم بود.

سوم اینکه متخصصان و دانشمندانی که انجام ترجمه به آنها نیازمند بود، وجود نداشتند. به علت این دشواریهایی که گفتیم، لازم بود از گروههای ترجمه استفاده شود و با مراجعه به آنها ترجمه اصلاح و تنقیح گردد. در حقیقت این هم یکی دیگر از دشواریهای موجود بر سر راه ترجمه بلغاری است، زیرا پیدا کردن دانشمندان متخصص در امور دین اسلام کاری سخت است و در واقع می توان گفت که میان مسلمانان بلغارستان که تعدادشان به سه میلیون نفر می رسد، حتی یک نفر پیدا نمی شود که شایستگی این کار مهم را در داخل کشور داشته باشد. بر خلاف بعضی دیگر از کشورهای کمونیستی مانند آلبانی و مقدونیه که در آنها کسانی وجود دارند که دارای دکترای علوم دینی و زبان عربی و سایر موضوعات اسلامی از دانشگاه الازهر مصر و یا دانشگاههای دیگر از سعودی و اردن و سوریه و جز آنها هستند.

نبودن افراد شایسته و متخصص ما را وادار کرد که برای مراجعه و اصلاح، از متخصصان ادبیات بلغاری، ترکی، روسی، عربی و انگلیسی در گروههای ترجمه استفاده کنیم و نیز از ترجمه قرآن به زبانهای دیگر مانند ترکی، روسی، انگلیسی و از تفسیر قرآن به زبان عربی از چند مفسر و در رأس آنها ابن کثیر کمک بگیریم.

چهارم اینکه حتی پیدا کردن افراد متخصص در ادبیات ترکی، روسی، عربی و انگلیسی که مسلمان باشند دشوار بود، چون ما علاقه داشتیم که همه افراد گروههای ترجمه از مسلمانان باشند تا ترجمه‌ای شایسته انجام گیرد، زیرا مسلمان قرآن را پیش از آنکه با عقل درک کند با قلب حس می کند، و این مشکل بزرگی برای ما بود. پیدا کردن مسلمان متخصص سخت بود و تعداد اندکی هم که وجود داشت چندان پیوندی با اسلام نداشتند و تنها نام اسلام بر روی آنان بود، چون پنجاه سال حکومت کمونیستی، زمینه را برای ناآگاهی مسلمانان بلغاری از دینشان فراهم ساخته بود.

متأسفانه تعداد اندکی از آنان هم که چیزهایی از دین می دانستند پیرمردانی بودند که در مدارس ترکی قدیمی که پیش از نظام کمونیستی در بلغارستان بود، چیزهایی را یاد گرفته

مشکلات موجود بر سر راه ترجمه قرآن کریم... ۹۹ □

بودند. برخی از آنان فقط می دانستند که چگونه باید نماز بخوانند و روزه بگیرند و برخی هم قرآن را از حفظ می خواندند، بی آنکه بدانند چه می خوانند. از چنین افرادی هم کمتر می شد استفاده کرد. اما با همه دشواریها ما توانستیم سه گروه کاری تشکیل دهیم که الحمدلله همه افراد آنها مسلمان بودند و با استعانت از خداوند بزرگ نخستین ترجمه معانی قرآن کریم را در تاریخ بلغارستان منتشر کردیم.

■

